

Ohlédnutí za architektem Leopoldem Plavcem



1

Obr. 1. Ing. arch. Leopold Plavec.

Dne 13. července 2016 se v bývalém kostele sv. Václava v Opavě konalo poslední rozloučení s architektem Leopoldem Plavcem. Není náhodou, že poslední rozloučení proběhlo právě zde, v monumentálním chrámovém prostoru, který po staletí představoval jeden ze základních kamenů duchovního života města Opavy a který se dostal spolu s přílehlými budovami kláštera dominikánů v době po roce 1948 na samý okraj zkázy, od níž jej odvrátilo osobní nasazení zesnulého a úsilí jeho přátel a kolegů, zvláště historika PhDr. Václava Štěpána.¹

Leopold Plavec (14. října 1925 – 28. června 2016) se narodil v Brně, kde v harmonickém rodinném ovzduší prožil mládí. Po kvintě reálného gymnázia a roční praxi zednického učně zde vystudoval stavební průmyslovou školu a navázal tak na rodinnou tradici, neboť jeho dědeček F. Potměšil vybudoval mezi světovými válkami v Brně velmi úspěšnou klempířskou firmu, které byly svěřovány ty nejprestižnější zakázky. Ještě před svými osmnáctými narozeninami byl spolu se svými spolužáky odsunut do Berlína, kde byli v rámci organizace Technische Nothilfe nasazováni na odklizení trosek vybombardovaných domů a další nebezpečné akce. Po návratu pokračoval ve studiích a po

úspěšném zakončení průmyslové školy pak v poválečných letech absolvoval vysokoškolské studium na Fakultě architektury a pozemního stavitelství Vysoké školy stavitelství v Brně.

Po povinné základní vojenské službě přišel na umístěnou do Ostravy, kde pracoval jako projektant ve Stavoprojektu (5. května 1956 – 9. září 1958). Bezprostředně po založení Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP) v Ostravě, zřízeného na základě zákona 22/1958 Sb., o kulturních památkách, nastoupil 10. září 1958 právě sem a působil zde jako odborný referent – památkář do 31. prosince 1988, kdy odešel do starobního důchodu.

Své zaměstnání památkáře, kterému se věnoval 31 let, považoval za poslání a záchraně památek věnoval mimořádné nasazení a osobní zaujetí. Během hektických let strávených na rodícím se KSSPPOP v Ostravě se stal zkušeným praktikem, vždy ochotným pomoci svým mladším kolegům, kterým předával osobní zkušenosti z ochrany a obnovy architektonického a stavebního dědictví.

V době, kdy na krajském středisku památkové péče byla i projekční složka, se architekt Plavec věnoval projektování. V dokumentaci uložené v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Ostravě, se nachází zaměření hradu ve Slezské Ostravě z roku 1961, plány kostela sv. Václava z let 1966 a 1968, architektonická studie provozu zámecké vinárny v Krnově, detail věže Kravařského zámku a krov zámku v Petřvaldu u Nového Jičína. Plavec se dále podílel na zpracování stavebněhistorických průzkumů zámku v Deštné (1978), domu č. 29 na Hlavním náměstí v Krnově (1985) a domu č. 22 na náměstí Míru v Bruntále (1988). Mimo uvedenou dokumentaci se nachází ve fotoarchivu územního odborného pracoviště velké množství jeho dokumentačních fotografií, které jsou dodnes důležitým zdrojem informací.

Po zrušení projekční složky se architekt Plavec stal počátkem 80. let 20. století vedoucím odborným referentem (architektem – památkářem) a odborně vedl týmovou práci památkové péče v okresech Opava a Bruntál. V nelehké době normalizace kritizoval devastující praktiky velkých stavebních organizací při obnově památek a neváhal kritizovat ani projekční ústavy, jestliže byl přesvědčen, že navrhované řešení památky znehodnocuje.

Architekt Plavec se jen zřídka vyjadřoval formou odborných článků, jeho přínos spočívá především v tom,

že osvětou a svou pověstnou neústupností zachránil před demolicí, devastací nebo nevhodnou obnovou desítky objektů. Zásadní podíl jeho práce spočíval v památkovém dohledu na obnovu kulturních památek, při kterém díky svým praktickým zkušenostem, teoretickým znalostem a přirozenému výtvarnému cítění ovlivnil velmi výrazně celkové pojetí obnovy mnoha objektů a areálů.

Vždy spoléhal na práci v terénu a znalost památky, na jejichž základě prosazoval šetrné a výtvarně citlivé řešení památkové obnovy. Jeho přístup snad lze zpětně shrnout do následujících priorit a zásad:

1. Před zahájením památkové obnovy prosazoval důsledné, z dnešního pohledu mezioborové poznání památky všemi dostupnými prostředky, včetně archeologických metod, kde mu vydatně pomáhala jeho manželka PhDr. Vlasta Šikulová, vedoucí archeologického pracoviště Slezského muzea v Opavě.

2. Základ úspěšné obnovy spatřoval v kvalitní řemeslné práci. Sám díky své odborné přípravě zaškoloval řemeslníky a nové pracovníky památkové péče, kteří měli zájem o svůj odborný růst.

3. Z teoretického hlediska prosazoval památkovou obnovu do původní architektonické podoby tam, kde to bylo na základě relevantních podkladů a rozborů možné.

4. Při doplňování nových konstrukcí a prvků usiloval o jejich odlišení soudobými výtvarnými a architektonickými prostředky.

Díky své odborné erudici a výtvarnému cítění prosadil mnohdy nové a nekonvenční řešení. Právě jedním z příkladů, kde spolu se svými kolegy položil základ zachování památky a koncepčního řešení obnovy, je kostel sv. Václava a přílehlý areál dominikánského kláštera v Opavě (obr. 2 a 3). Z dnešního pohledu se jeví, že záchrana objektů a jejich památková obnova, kterou na základě uvedených zásad prosazoval, přinesly nejen zachování řady památkově cenných objektů regionu, ale dokumentují rovněž cestu k soudobému pojetí ochrany a obnovy památek.

■ Poznámky

1 ŠTĚPÁN, Václav. Dějiny dominikánského kláštera a kostela svatého Václava v Opavě. 2014, zvláště str. 276–289.



2



3

Obr. 2. Opava, dominikánský klášter. *Adaptace torza konventních budov pro potřeby Domu umění podle návrhu L. Plavce.*

Obr. 3. Opava, dominikánský klášter. *Úpravy interiéru podle návrhu L. Plavce.*

S časovým odstupem lze jen konstatovat, že celoživotní úsilí a osobní nasazení architekta Leopolda Plavce a jeho generačních druhů o záchranu a památkovou obnovu historických objektů si zaslouží nejen obdiv a úctu, ale také odborný zájem a podrobnou dokumentaci potřebnou pro sebereflexi oboru památkové péče a jeho historie.

Danuše KOUŘILOVÁ; Miloš MATĚJ; Michal ZEŽULA

Kaple sv. Víta v Sinutci jako příklad barokní rustikalizované centralizující tendence řešení interiéru

Centralizující řešení drobných solitérních sakrálních staveb období raného baroka až do období přelomu 17.–18. století jsou ve středoevropské katolické oblasti na rozdíl od Itálie poměrně početně zastoupena a nalezneme je i na teritoriu severozápadních Čech. Jde o kaple s ojediněle kruhovými (např. kaple nad Petrohradem z roku 1656), resp. oválnými, častěji však s polygonálním půdorysem (kaple Narození sv. Jana Křtitele poblíž Kamýku z roku 1660, kaple Nejsvětější Trojice na Horce nad Chluncem u Ústí nad Labem s vnějškově symbolickým trojbokým, interiérově šesti-
bokým půdorysem z roku 1691). Zajímavým a dosud málo známým příkladem jiné formy centralizující tendence interiéru vnějškově longitudinální dispozice je barokní kaple sv. Víta v Sinutci v severním cípu Lounska.

Tato kaple stojí dnes osamoceně na severním okraji drobné obce Sinutec na nevýrazné terase mírně svažitého terénu nad lokální komunikací Sinutec–Kozly. Od této komunikace odbočuje do svahu přístupová pěšina procházející mezi areálem kaple a mohutnou lípou malolistou a pokračující dále vzhůru k bývalé záračné studánce nalézající se cca o 150 m výše ve svahu. Zejména v pohledech od jihu a východu se areál kaple uplatňuje jako lokální krajinná dominanta s částečným uplatněním táhlého hřebene Dlouhého vrchu v pozadí. Kaple je orientovaná k východu a je exteriérově dispo-
novaná na půdorysu obdélníka s nepravidelně trojbokým závěrem. Její areál je tvořen vlastní kaplí a přibližně čtvercovým předstupujícím, nízkou zdí z opukového zdiva ohrazeným dvorkem před hlavním průčelím s výrazným zvýšením pro vstupní portál v ose. Hlavní, zá-
padní průčelí je zdůrazněno završením štítem a jeho ji-
hozápadní nároží je zesíleno masivním opěrákem. Hřebenu střechy orientovanému ve směru západ-
východ dominuje dnes rekonstruovaný polygonální sanktusník.¹

Kaple je postavena ze smíšeného zdiva (převážně opukového s cihelnými dozdivkami). Pohledově dominantní je hlavní průčelí lemované lizénovým rámem, v jehož střední ose se nalézá vstup, který po stranách rámuji pilastry s toskánskými hlavicemi nesoucími kladí s triglyfem a trojúhelný štít. Vlevo i vpravo od portálu jsou dvě protáhlé, v půdorysu půlelptické niky. Štítový nástavec průčelí kaple odděluje výrazně profilovaná průběžná římsa. Jeho střed, rámovaný po-
stranními pilastry nesoucími kladí a trojúhelný štít, prolamuje sdružené obdélné okno s kamenným ostě-
ním o dvou osách. Trojúhelný štít je lemován výrazně profilovanou obvodovou římsou a jeho vnitřní plocha je uprostřed zvýrazněna plastickým, v omítce vytaže-
ným ozdobným oválem. Součástí štítového nástavce

jsou postranní volutová křídla, voluty byly zřejmě zdů-
razněny plastickým páskem po obvodu (dnes v nepa-
trných torzech). V postranních nárožích štítu byly pů-
vodně osazeny kamenné dekorativní koule, z nichž se
dochoval jen fragment projmuté patky. Obě boční prů-
čelí, rovněž lemovaná lizénovými rámy, prolamuje na
každé straně jedno okno s půlkruhovým záklenkem
a jednoduchou profilovanou šambránou po obvodu.
Nepravidelně trojboký závěr je kromě lemování lizéno-
vými rámy hladký, bez dalšího členění. Výrazná je pro-
filace hlavní římsy vyskládaná z opukových desek
a cihlových tvarovek. Střecha je sedlová s trojbokým
závěrem.

Exteriérové omítky jsou dochovány jen částečně, ze
značné části jsou ještě původní, barokní, doplněné
novějšími především v partii hlavního západního prů-
čelí. Zejména na severním, západním a jižním průčelí
kaple jsou zachována rozsáhlejší souvrství vápenných
nátěrů, nejmladší okrové, starší bílé, nejstarší je zřej-
mě červeně pigmentovaný vápenný nátěr kombinova-
ný s bílým nátěrem tektonických prvků.

Sanktusník je osmiboký s polygonální lucernou, zavr-
šený je bání pobitou hnědě natřeným pozinkovaným
plechem, makovicí a křížem. Krytina i sanktusník jsou
po rekonstrukci provedené v letech 2012–2013.

Opěrák u jihozápadního nároží byl dobudován zřejmě
ze statických důvodů někdy před polovinou 18. století,
souběžně byla dobudována obvodová zeď nádvoří ob-
délného půdorysu před kaplí se vstupním portálem,
který lze dle splávkového přechodu páska lemujícího
uši v opukovém ostění vstupu datovat do výše uvede-
ného období. Funkce této obvodové zdi je nejasná. Za-
mýšlenou roli hřbitova lze u poutní kaple vyloučit, jako
nejpravděpodobnější hypotéza se jeví předpoklad, že
s ohledem na množství poutníků, kteří se do kaple ne-
mohli vejít a stáli před vstupem, byl vytvořen ohrazený
prostor, který bránil přístupu drůbeže a dobytka do
sakrálního obvodu.

Z hlediska vnitřní dispozice je charakteristickým ry-
sem půdorysného řešení kaple rozdílnost pohledové-
ho působení exteriéru a interiéru; jestliže exteriérově
představuje nepravidelně trojboce uzavřený obdélný
prostor, pak interiérově jde o centralizující přibližně
čtvercový prostor s okosenými nárožními.

Ve zděném omítaném ostění vstupu jsou zachovány
relikty kovaných závěsů pro nedochované dveře, při
pravé vnitřní hraně špalety je ve zdivu patrná prohlu-
beň pro osazení klopenky (nedochována). Podlaha
z pálených čtvercových dlaždic je dochována pouze tor-
zálně ve střední části. Vnitřní, půdorysně téměř čtver-

■ Poznámky

1 Desítky let chátrajícího objektu kaple se před několika
lety ujalo občanské sdružení Spolek pro záchranu kaple
sv. Víta v Sinutci, které provádí postupné kroky k jeho zá-
chraně.